

Ukrainska utmaningar

Är Zelenskyjs smekmånad slut?

Nu är det inte längre roligt. Komikern Volodymyr Zelenskyj, som i våras valdes till Ukrainas president, håller på att drabbas av en frontalkrock med verkligheten i direktsändning.

En lögn-detektor används för att avslöja om hans parlamentsledamöter tar mutor, och det är inget skämt. Beväpnade krigsveteraner tar sig till frontlinjen i östra Ukraina för att blockera presidentens fredsplan trots att den redan verkar ha kört fast. I Kiev demonstrerar tiotusen självutnämnda patrioter mot Zelenskyjs påstådda kapitulation till Ryssland.

Medan presidenten som skulle sätta stopp för korruptionen är i Japan och deltar i den nya kejsarens kröning briserar en bisarr korruptionsskandal i hans eget parti. Zelenskyjs supermajoritet i parlamentet riskerar att vittra sönder innan han fått något utträttat.

Dessutom har Zelenskyj nu utan egen förskyllan blivit indragen i amerikansk inrikespolitik på ett sätt som inte är till gagn för Ukraina. Hur gick allt det här till?

* * *

Förväntningarna var skyhöga när 73 procent av väljarna i Ukraina för ett halvår sedan lade sin röst på tv-komikern Volodymyr Zelenskyj. Han vann i alla valdistrikt med undantag för Lvivs län i västligaste Ukraina samt utlandsrösterna. Nästan lika bra gick det i parlamentsvalet den 21 juli, då presidentens nyskapade parti Folkets tjänare fick egen majoritet med 254 av de 450 platserna. (26 av platserna i parlamentet står tomma, eftersom val inte kan genomföras på ockuperade territorier.)

Väljarna ville bli av med den gamla, korrupta politiska eliten, och det lyckades de i alla fall med.

Aldrig tidigare har hela parlamentet bytts ut på detta sätt, och aldrig efter sovjettiden har ett enda parti haft absolut majoritet i det ukrainska parlamentet – än mindre ett helt nytt och oprövat kort som Zelenskyjs Folkets tjänare.

Folkets tjänare var namnet på den superpopulära tv-serien där Zelenskyj spelade Vasilij Goloborodko, en anspråkslös ukrainsk historielärare som blir president och gör sitt bästa för att rensa upp det korrupta politiska träsket. Det var precis prövningen sådan president ukrainarna ville ha, och många kanske egentligen röstade på roll guren. Under sin valkampanj lyckades Zelenskyj med konststycket att säga precis tillräckligt mycket för att locka till sig de missnöjda – och precis tillräckligt lite för att inte stöta sig med någon.

Det visar sig dock att det är en sak att vinna val och en helt annan sak att lyckas genomföra sin politik – speciellt om man inte ens själv vet så mycket om vad det konkret är man vill göra, än mindre hur. Zelenskyj säger att han vill avskaffa korruptionen, modernisera och reformera, sätta stopp för kriget i öster och locka utländska investeringar. Efter några initiala framgångar verkar han dock just nu ha fastnat i samma politiska träsk som han ville rädda landet ifrån.

Förutom den uppmärksammade fångutväxlingen med Ryssland lyckades Zelenskyj under sommaren även genomföra ett första steg i det ömsesidiga tillbakadragande av styrkor som parterna kom överens om för tre år sedan. I Stanytsia Luhanska, strax norr om det rebellstyrda Luhansk, demonterade de ryskledda rebellerna och den ukrainska militären under OSSE:s bevakning sina skyttevärn närmast kontaktlinjen och drog tillbaka styrkorna.

Därmed skapades ett demilitariserat område på två gånger två kilometer vid kontrollpunkten där civila sedan flera år i ur och skur tar sig över från rebellstyrt område till regeringskontrollerat territorium och tillbaka. När tillbakadragandet var genomfört kunde en tillfällig fotgångarbro byggas för att ersätta den halvt söndersprängda bron som pensionärer i fem år fått ta sig över för att kunna hämta ut sina pensioner på den regeringskontrollerade sidan.

Enligt överenskommelsen från 2016 skulle styrkorna inledningsvis dras tillbaka på tre särskilt utsatta ställen: Stanytsia Luhanska, Petrivske och Zolote. För att tillbakadragandet skulle inledas krävdes det att ett komplett eldupphör skulle råda i området i minst en vecka. Eftersom ingen av de stridande parterna har varit särskilt intresserad av att dra sig tillbaka har det aldrig gått att upprätthålla eldupphöret så länge.

I början av november gick det dock vägen — tillbakadragandet genomfördes även i Zolote och Petrivske. Äntligen fanns det politisk vilja på båda sidor. Men trots att tillbakadragandet är något som president Petro Porosjenko gav sitt godkännande till för tre år sedan är det nu Zelenskyj som beskylls vara en svikare som utan strid vill överlämna ukrainsk jord till fienden.

Zelenskyj anklagas ha undertecknat Ukrainas kapitulation inför Ryssland genom att ge sitt principiella godkännande till den så kallade Steinmeier-formeln, en kortfattad plan för hur lokalval ska kunna ordnas på det nu rebellkontrollerade området i öst.

Steinmeier-formeln har ingen som helst praktiskt betydelse i dagens läge, förutom att godkännandet rent teoretiskt skulle kunna hjälpa till att få förhandlingarna om ett slut på kriget att röra sig ur dödläget. Ändå har Steinmeier (namnet på Tysklands tidigare utrikesminister) på ett märkligt sätt blivit synonymt med landsförräderi för de tusentals självutnämnda ukrainska patrioter som nu marscherar ”mot kapitulationen”.

Dessutom hade en grupp beväpnade krigsveteraner tagit sig till byn Zolote vid kontaktlinjen för att stoppa tillbakadragandet. Under en resa i Zolote besökte Zelenskyj veteranerna för att övertyga dem att lämna området där de inte har lov att vistas, men utan framgång. I stället blev mötet en pr-motgång,

då presidenten inte uttryckte sig helt diplomatiskt i en ordväxling med en av veteranerna som krävde att han skulle ta emot representanter för rörelsen ”nej till kapitulationen”:

”Hördu, jag är president i det här landet. Jag har fyllt 41. Jag är inte nån lättlurad tönt. Jag har kommit hit för att säga till dig att du ska ta bort vapnen. Kom inte med dina demonstrationer här.”

Till slut meddelades det att veteranernas vapen hade förts bort från Zolote och att polisen var på plats.

* * *

Men det värsta är ändå den interna konflikten och korruptionsskandalen i presidentens eget parti, Folkets tjänare.

Direkt efter parlamentsvalet menade flera politiska bedömare att det blir svårt för presidenten att hålla ihop den stora och spretiga parlamentsgruppen. Till en början hade presidentens medarbetare ändå pli på sina parlamentariker och ett stort antal omröstningar kunde genomföras med bra partidisciplin, ibland så fort att parlamentsledamöterna inte riktigt själva verkade hänga med i svängarna och ha koll på vad de precis hade röstat igenom.

Men nu börjar sprickorna synas. Gruppen har splittrats i några viktiga omröstningar i plenum, och det finns nu tydliga fraktioner i parlamentsgruppen. En av dessa består av ledamöter som står oligarken Ihor Kolomojskyj nära. Kolomojskyj är ägare till tv-kanalen 1+1, där Zelenskyjs tv-serie Folkets tjänare sändes.

I en utskottsbehandling blockerades ett viktigt lagförslag eftersom flera representanter för Folkets tjänare inte röstade enligt partilinjens. Lagen skulle ha gjort det enklare att få tillgång till uppgifter om fastigheters beskattningsvärde och därmed minskat möjligheterna till korruption kring vad som skrivs och inte skrivs in i registret.

Det finns dock starka intressen som vill behålla informationsmonopolet, och inför utskottsbehandlingen började det cirkulera uppgifter om att ledamöter hade erbjudits tiotusentals dollar för att rösta mot lagändringen.

När utskottet inte röstade som förväntat uppstod misstanken att åtminstone några av de fem ledamöterna från Folkets tjänare som inte röstade för

förslaget hade tagit betalt. President Zelenskyj, som befann sig i Japan på kejsaren Naruhitos kröning, röt till på Facebook och krävde att ledamöterna skulle underkasta sig ett lögn-detektortest för att bevisa att de inte hade låtit sig mutas.

Det hela utmynnade i sedvanlig ukrainsk gytjtje-brottnings där flera inblandade skyndade att låta sig testas med lögn-detektor – givetvis hos ”experter” de själva valt ut – för att visa att om det är någon som ljuger så är det i alla fall inte de själva.

Invektiven haglade på sociala medier, och i en politisk talkshow i tv meddelade korruptionsåklagaren Nazar Cholidnytskyj att tre parlamentsledamöter för Folkets tjänare redan hade vänt sig till åklagarämbetet för att lämna vittnesmål om försök till bestickning. Han tillade att Nationella antikorrupsionsbyrån Nabu har särskilt bra lögn-detektorer.

Under tiden skämde parlamentsledamöten Jevhen Sjevtjenko från Folkets tjänare ut sig själv och hela partiet genom att delta i en politisk talkshow på den statliga ryska Pervyj kanal.

Att en representant för det styrande partiet överhuvudtaget deltar i en rysk propagandashow är i sig en skandal i Ukraina. Ännu värre var det att parlamentsledamöten gick med på att tala direkt med ledaren för utbrytarrepubliken DNR Denis Pusjilin. I Ukraina betraktas han som en terroristledare. Under samtalet klagade Sjevtjenko dessutom på att Pusjilin var lika omedgörlig som ukrainska nationalisterna, vilket kanske inte heller gick hem i alla stugor i Ukraina.

I en annan uppmärksam skandal avslöjades det att utrikesutskottets ordförande Bohdan Jaremenko, under pågående plenum i parlamentet stämde träff med en prostituerad. När bilder på hans telefon publicerades hävdade han först att han inte alls hade messat med en prostituerad, utan bara ville avslöja att journalisterna spionerar på parlamentsledamöternas privata korrespondens. Senare bad han om förlåtelse och lämnade ordförandeposten.

När presidentpartiet Folkets tjänare den 10 november höll sin första partikonferens avgick partiets ordförande, parlamentets talman Dmytro Razumkov. Som skäl angav han tidsbrist. Ny ordförande blev parlamentsgruppens vice ordförande Oleksandr Kornijenko, som meddelade att partiet inte längre skulle beteckna sig som ”libertarianskt”. Partiets nya

linje skulle enligt honom bli ”något mellan liberalism och socialism”, vilket är ungefär lika entydigt som parlamentarikernas beteende hittills har varit.

Under sin mastodontpresskonferens i oktober lovade Zelenskyj att inte tillåta splittring i sitt parti. Han hotade till och med med nyval ifall något sådant skulle uppstå. Det är dock inget realistiskt alternativ med tanke på att det bara gått tre månader sedan ett extra parlamentsval. Frågan är vilka möjligheter Zelenskyj nu har att hålla ihop sin supermajoritet när parlamentsledamöterna börjat upptäcka vilka lukrativa möjligheter den politiska marknadsplatsen i Ukraina erbjuder.

Stora förhoppningar hade byggts upp inför toppmötet i Paris den 9 december, då Zelenskyj för första gången träffade Vladimir Putin. Den ryske ledaren har dock för tillfället inte mycket att vinna på att lätta på trycket i kriget som ryskledda styrkor för i östra Ukraina. I stället fortsatte Putin att kräva eftergifter som Zelenskyj omöjligt kan gå med på.

* * *

Det är uppenbart att både Zelenskyj och hans väljare verkligen vill ändra den politiska kulturen i Ukraina. Lika uppenbart är att varken Zelenskyj eller hans väljare har någon klar uppfattning om hur den förändringen ska komma till stånd. I brist på en tydlig vision och ett konkret politiskt program är risken att Zelenskyjs politiska kapital nu snabbt rinner ut i sanden och korrupta oligarker fortsätter att styra landet bakom kulisserna.

I många år har det ukrainska samhället omväxlande drabbats av politisk eufori och djup besvikelser. Ukrainare talar ofta om dikotomin mellan *zrada* och *peremoha*, förräderi och seger. De gamla, förrädiska makthavarna har gång efter annan svepts bort, men den euforiska segern har snart bytts ut mot en svekdebatt, då inte heller de nya makthavarna levt upp till den demokratiska revolutionens ideal.

Zelenskyjs jordskredsseger var ännu en i serien av revolutionära förändringar i det ukrainska politiska landskapet, ännu en *peremoha*. Frågan är bara om pendeln nu ännu snabbare än vanligt återigen är på väg mot *zrada*.

(13.12.2019)

KALLE KNIIVILÄ